



# T.C. İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ  
WORKING PAPER SERIES

**Tartışma Metinleri**

**WPS NO/ 76 / 2017-02**

**Türkiye’de Dahilde İşleme Rejimi Ve Türk Dış Ticaretine Etkileri**

**Ebru ASAR\*\***

**Yrd. Doç. Dr. Muhittin ADIGÜZEL\***

---

\* asar.ebru@hotmail.com İstanbul Ticaret Üniversitesi, Uluslararası Ticaret Hukuku ve Avrupa Birliği Yüksek Lisans Programı öğrencisi. Gümrük Müşavir Yardımcısı.

\*\* madigüzel@ticaret.edu.tr Yrd. Doç. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İktisat Lisans Programı,

## Özet

Dahilde İşleme Rejimi (DİR), imalat sektöründeki işletmelerin uluslararası pazarlarda rekabet gücünü artırmak, pazarlarını genişletmek ve ürün çeşitliliğini artırmak için dünya piyasa fiyatlarından hammadde temin etmelerine olanak sağlayan ekonomik etkili bir gümrük rejimidir.

Bu çalışma, DİR uygulamalarının Türkiye'deki etkinliğini, Türkiye dış ticaretindeki yerini, DİR uygulamalarının avantajlarını, dezavantajlarını ve eleştirilen yönlerinin incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaçla özellikle 2010-2015 yılları toplam ithalat, ihracat verileri, toplam ithalat ve ihracatın içinde DİR uygulamalarının payı incelenerek, dahilde işleme rejiminin Türkiye dış ticaretine etkilerine değinilmiştir.

Bir sonraki aşamada ise, sektörel bazda dahilde işleme rejiminin etkinliği, uluslararası rekabete etkileri, ihracatta ithalata bağımlılığa etkileri incelenmiştir.

Elde edilen bulgular, DİR'in Türkiye ihracatına ve firmaların atıl kapasitelerini tam kullanmalarına pozitif etki sağladığını göstermiştir.

**Anahtar Kelimeler:** *Dahilde İşleme Rejimi, İhracat, İthalat, İhracat Teşvikleri, Devlet Yardımları*

## Abstract

The Internal Processing Regime (IPR) is an economically efficient customs clearance system that allows enterprises in the manufacturing sector to procure raw materials from world market prices in order to increase competitive power, expand their markets and increase product diversity in international markets.

This study is designed to examine the advantages, disadvantages and criticized aspects of IPR procedures impact in Turkey and IPR's place in Turkey's foreign trade activities. For this purpose, the effect of IPR's on foreign trade of Turkey was mentioned by examining total imports, export data, total exports and imports share in IPR applications especially years between 2010 and 2015.

In the next stage, the effect of the inward processing regime by the sector, the effects of international competition, and the effects of exports on import dependency were examined.

The findings show that IPR has a positive impact on exports to Turkey and on full utilization of firms' idle capacities.

**Keywords:** *Inward Processing Regime, Export, Import, Export Incentives, Government funds*

## Giriş

Gerek gelişmiş gerek gelişme yolundaki ülkeler ihracatın artırılması konusunda büyük çabalar harcamaktadırlar. Dünya ekonomisinde kendini gösteren işsizlik, dış rekabet ve teknolojik yarış, ihracat teşvik tedbirlerinin uygulanması gerekliliğini doğurmuştur. Bu bağlamda bir devlet teşviği olan Dahilde İşleme Rejimi (DİR)'in ülkenin ekonomik kalkınmasına sağladığı katkıların yanında işletmelerin büyümeleri, uluslararası pazarlara açılmaları ve ihracat yapabilmeleri açısından etkileri çok önemlidir.

Dahilde işleme rejimi, serbest dolaşımda olmayan eşyanın, Türkiye gümrük bölgesi içerisinde işleme faaliyetine tabi tutulmak üzere geçici ithal edilmesi ve işleme faaliyeti sonrasında elde edilen işlem görmüş ürünün yeniden ihraç edilmesi esasına dayanan ekonomik etkili bir gümrük rejimidir.

DİR ile ilgili hükümler 4458 sayılı Gümrük Kanununun 108-122'nci maddeleri ve İhracat: 2006/12 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği'nce düzenlenmektedir. Uygulanacağı üretim konusuna ve uygulama esaslarına göre; Dahilde İşleme İzni ve Dahilde İşleme İzin Belgesi olmak üzere iki ana başlığa ayrılır.

Dahilde İşleme İzni (Dİİ); ihracat amacıyla gümrük muafiyetli ithalata imkan sağlayan ve Gümrük İdaresince verilen izne, Dahilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) ise; ihracat amacıyla gümrük muafiyetli ithalat ve/veya yurt içi alımlara imkan sağlayan Ekonomi Bakanlığı'nca düzenlenen belgeye denir.

Literatürde az sayıda yer alan çalışmalarda, DİR'in uygulamaları ve ihracat üzerindeki etkileri incelenmekte ancak ağırlıklı olarak rejimin DİİB uygulamaları ve DİİB rakamsal verileri üzerinde durulmaktadır. Türkiye'de DİR uygulamalarını her yönüyle incelemek üzere hazırlanmış olan bu çalışmada, DİR'in Türkiye'de etkinliği ve Türkiye dış ticaretindeki yeri de incelenmiştir.

Çalışmanın bundan sonraki akışı sırasıyla; Türkiye'de uygulanan ihracat teşvikleri, ekonomik etkili gümrük rejimleri, DİR hakkında genel bilgiler, DİR'in Türkiye dış ticaretine etkileri ve eleştirilen yönleri ve sonuç olarak planlanmıştır.

## **1. Türkiye'de İhracat Teşvikleri**

İhracat, bir malın yürürlükteki ihracat mevzuatı ile gümrük mevzuatına uygun şekilde Türkiye Gümrük Bölgesi dışına veya serbest bölgelere çıkarılması veya Ekonomi Bakanlığınca ihracat olarak kabul edilecek sair çıkış işlemlerini ifade eder.

Bugün dünya ülkeleri gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Türkiye gibi bu iki kutup arasında kalan ülkelere gelişme yolundaki ülkeler (GYÜ) adı

verilmektedir. GYÜ'lerin hedefi kalkınma hamlesini gerçekleştirerek gelişmiş ülkelerdeki refah seviyesine ulaşmaktır. Kalkınmanın ise politik, kültürel, toplumsal birçok belirleyicisi olsa da temeli ekonomiye dayanmaktadır. GYÜ'ler hangi kalkınma stratejisini uygularsa uygulasin, uluslararası ticaret olmadan kalkınmak mümkün değildir.<sup>2</sup>

Türkiye gibi gelişme yolundaki ülkeler için ihracat, yatırım ve ara malı ithalatını dış ticaret açığı doğmadan karşılamaya yardımcı olan bir işlevdir. Ayrıca ihracat, istihdamı artırır, uluslararası pazar oluşturur, ülke ve dünya refahının artmasını sağlar. Gelişmiş ülkelerin dünya ticaretinden aldıkları paya bakıldığında, ihracatın kalkınmadaki önemini gözler önüne sermektedir.

İhracata yönelik teşviklerin temel amacı, KOBİ'ler başta olmak üzere, firmaların ihracata yönelik faaliyetlerini gerek üretim gerek pazarlama aşamasında destekleyerek, uluslararası pazarlarda karşılaştıkları sorunların giderilmesine yardımcı olmak ve rekabet gücü kazanmalarını sağlamaktır.

Ülkemizde ihracatın kalkınma planları ve yıllık programlardaki ilke, hedef ve politikalar yönünden ülke ekonomisi yararına düzenlenmesi, desteklenmesi ve geliştirilmesinin sağlanması, gerekli tedbirlerin hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi görevini Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü yürütmektedir.<sup>3</sup>

Ekonomi Bakanlığı tarafından yürütülmekte olan ihracata yönelik devlet yardımları, uluslararası pazarlara açılma sürecinde firmalara her safhada destek sağlamayı amaçlamaktadır. Yatırım, üretim, istihdam, ihracat değerleri zincirinin tüm halkalarına yönelik bir politika izlemektedir. İhracatın desteklenmesi amacıyla devlet tarafından sağlanan nakdi yardımlar; Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Desteği, Eğitim Desteği, Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği, Yurtdışı Fuarlara Katılım Desteği, İstihdam Desteği, Tasarım Desteği, Yurtdışı Birim, Marka ve Tanıtım Desteği, Markalaşma ve TURQUALITY® Desteği'dir.

## **2.Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri**

Dünya ticaretinde üretim maliyetlerini rekabetçi bir hale getirebilmek için ucuz girdinin olduğu ülkelerde üretim yapılmasına ve dış ticaret operasyonlarının bu ülkelerden gerçekleştirilmesine bir fırsat yaratması açısından, uluslararası şirketlerin bu avantajlardan yararlanabilmesi için 'ekonomik etkili gümrük rejimleri' gümrük ve dış ticaret mevzuatında yerini almıştır.

<sup>2</sup> <http://www.ekodialog.com/makaleler/kobiler>

<sup>3</sup> Taylan, Uysal; Avrupa Birliği ve Türkiye'de Devlet Yardımları, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No: 187, İstanbul, 2005, s.89.

Ekonomik etkili gümrük rejimleri kapsamında düzenlenen avantajlardan yararlanacak olan eşyalar Türkiye gümrük bölgesinde, gümrük idarelerinin gözetim ve kontrolünde bir katma değer oluşturma sürecine alınmaktadır. Bu grupta yer alan rejimleri özel kılan iki temel unsur bulunmaktadır:

- a) Katma değer yaratma sürecinin gümrük idarelerinin izni ve bilgisi altında gerçekleştiriliyor olması,
- b) Belirli şartların sağlanması karşılığında gümrük vergilerinden istisna ve muafiyet hakkı kazandırmasıdır.

Bu rejimler altında eşya üzerinden katma değer yaratma faaliyetleri eşyaya gümrük gözetim statüsü kazandırılarak gerçekleştirildiği için bu rejimler ekonomik etkili rejimler olarak tanımlanmaktadır.<sup>4</sup>

Ekonomik etkili gümrük rejimleri kavramı ilk kez 26 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Kararı ile resmi olarak yazılı hale getirilmiş ve Türkiye'nin gümrük mevzuatının AB gümrük mevzuatıyla uyumlaştırılması gereken konulardan biri olarak vurgulanmıştır.

Ekonomik etkili gümrük rejimlerinin tümünde ithalat vergilerinin teminata bağlanma şartı vardır. İthalat esnasında doğan vergilerin teminata bağlanmasının ardından, ithal edilen eşyanın işlenmek suretiyle ihracatını müteakip teminatın iadesi söz konusudur.

Ekonomik etkili gümrük rejimleri; Antrepo Rejimi, Geçici İthalat Rejimi, Hariçte İşleme Rejimi, Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi ve Dahilde İşleme Rejimi'dir.

### **3.Dahilde İşleme Rejimi**

AB ile Türkiye arasında gümrük birliğinin kurulmasına ilişkin Ortaklık Konseyi Kararına istinaden daha önceki dönemlerde uygulanan nakdi ihracat yardımları ve sübvansiyonlar yürürlükten kaldırılmış, bunların yerini AB ve DTÖ normlarına uygun İhracata Yönelik Devlet Yardımları sistemi almıştır.<sup>5</sup>

AB mevzuatına uyum çalışmaları sonucu İhracatı Teşvik Mevzuatı Avrupa Topluluğunun Gümrük koduna uyumlu hale getirilmiş ve 25.12.1995 tarihli Dahilde İşleme Rejimi Kararı ve 05.01.1996 tarihli 96/1 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği İhracatı Teşvik Mevzuatı'nın yerini almıştır.

<sup>4</sup> Ufuk, **Selen**, Gümrük İşlemleri ve Vergilendirilmesi, Ekin, 2014, s.85

<sup>5</sup> Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Yayın No. DPT: 2681, 2004, s.2.

Bugün son düzenlemeleri ile 20.12.2006 tarihli 26382 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan İhracat: 2006/12 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği ve 4458 Sayılı Gümrük Kanununun 108-122. Maddeleri hükümleri uygulanmaktadır.

Dahilde işleme rejimi, serbest dolaşımda olmayan eşyanın, Türkiye gümrük bölgesi içerisinde işleme faaliyetine tabi tutulmak üzere geçici ithal edilmesi ve işleme faaliyeti sonrasında elde edilen işlem görmüş ürünün yeniden ihraç edilmesi esasına dayanan ekonomik etkili bir gümrük rejimidir.

Dünya piyasa fiyatlarında hammadde temin etmek suretiyle ihracatı artırmayı, ihraç ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmayı, ihraç pazarlarını geliştirmeyi ve ihraç ürünlerini çeşitlendirmeyi amaçlayan bir sistemdir. Yapılacak olan işleme faaliyetine göre Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü’nden alınacak olan Dahilde İşleme İzin Belgesi ve gümrük idarelerinden alınacak olan Dahilde İşleme İzni olmak üzere iki ayrı sistemle uygulanır.<sup>6</sup>

#### **4.Dahilde İşleme Rejiminin Amacı ve Avantajları**

DİR, ihracat sanayilerinin teşvik edilip bunlardan tam olarak faydalanmasına imkan vermekte ve olağan gümrük tarifelerinin ihracat sanayii açısından kolaylaştırılmasını da amaçlamaktadır.

Dahilde işleme rejimi, ticaret politikası önlemlerine tabi olmama, ithalatta KDV, ÖTV, Gümrük vergisi, Anti-Damping ile diğer vergi ve fonlardan muafiyet, alınması gereken vergilere ilişkin teminat indirimi, KKDF istisnası, vergi, resim ve harç istisnası, yurtiçi alımlarda KDV Tecil-Terkin uygulaması avantajları ile firmalara kolaylıklar sağlamaktadır. Aynı zamanda yurtiçi satış ve teslimlere izin verilmesi, girdi maliyetlerinin düşürülerek rekabet gücünün artırılması, ucuz hammadde kaynağının temin edilmesi, yurtiçinde yeteri derecede kaliteli olmayan hammaddenin uluslararası pazarda bulunabilme imkanı, rekabet yaratması nedeniyle yurt içindeki firmaların üretime önem vererek kaliteyi artırmaya ve uluslararası pazara açılmalarına neden olması da DİR’i cazip kılmaktadır.

DİR kullanıcı firmalara sağladığı avantajlar ile birlikte, işleyiş itibariyle yurt içindeki yerli üreticinin temel ekonomik çıkarlarının olumsuz etkilenmemesini de gözetmektedir.<sup>7</sup>

İhracatçıların yurtiçinde üretilen, yeterli kaliteye sahip olan ara malı veya hammaddeyi ithal etmesi, yerli üreticilerin ekonomik olarak etkilenmesine yol açmaktadır. Üretimi azalan yerli üretici istihdamı azaltma ve küçülme politikası izleyecek, maliyetlerini düşüremediği

<sup>6</sup> <http://ggm.gtb.gov.tr/sikca-sorulan-sorular/ticari/dahilde-isleme>

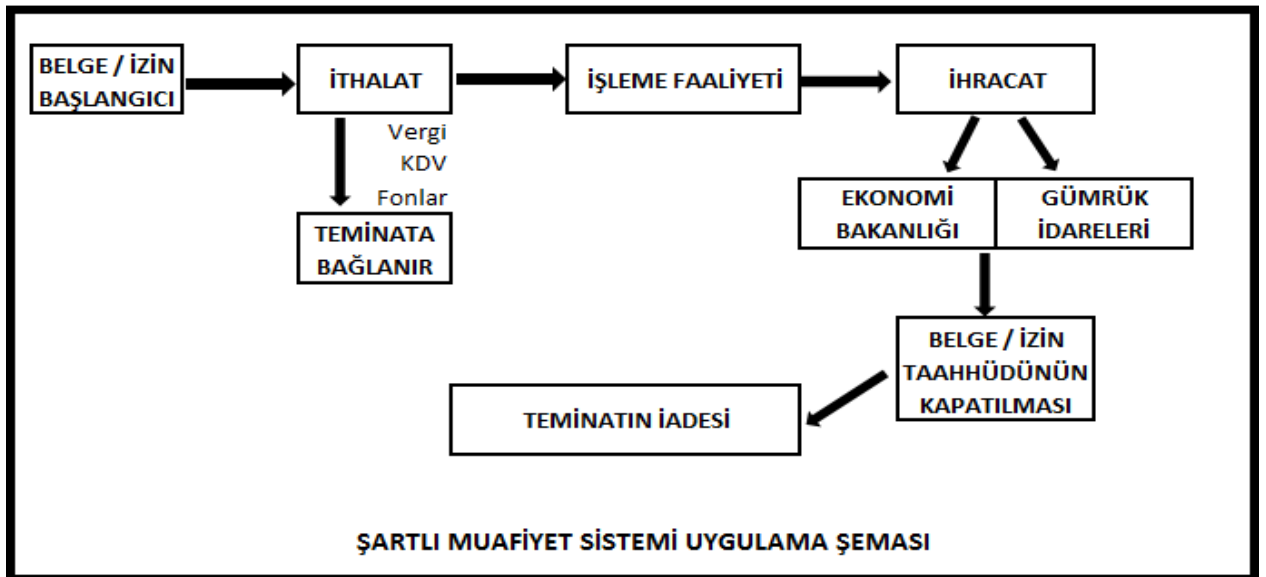
<sup>7</sup> Çetin, İnanç, Dış Ticaret Mevzuatımızda Geçici Muaflık, Geçici Kabul ve Dahilde İşleme Rejimlerinin Türkiye’deki Uygulamaları ile AB Mukayesesi, İstanbul, 1997, s.42.

için bunu satışlarına yansıtamayacaktır. DİR kullanan firmalar ihracatta uluslararası rekabet gücü açısından güçlenirken bu durum yurtdışında haksız rekabete dönüşmektedir. DİR uygulamaları, iç piyasayı koruma ve canlı tutma amacıyla ticaret politikası önlemlerini etkin bir biçimde kullanmayı gerektirmektedir. Aynı zamanda DİR kapsamında ithal edilen hammadde ve ara malının belge/izin süresi içerisinde ihraç edildiğinin tam ve eksiksiz kontrolü yapılmalıdır. DİR uygulamalarının kötüye kullanılması ve DİR kapsamında ithal edilen eşyanın iç piyasada değiştirilerek yerine ikinci kalite eşyanın ihraç edilmesi hem yerli üreticiyi mağdur etmekte hem de devletin vergi kaybına ve kaçakçılık fiilinin işlenmiş olmasına neden olmaktadır.

### 5.Dahilde İşleme Rejimi Tedbirleri

DİR tedbirleri uygulama esaslarına göre Şartlı Muafiyet Sistemi ve Geri Ödeme Sistemi olmak üzere ikiye ayrılır.

*Şartlı Muafiyet Sistemi:* İhraç edilecek eşyanın üretiminde kullanılan hammadde, yardımcı madde, ambalaj ve işletme malzemelerinin ithalatı sırasında doğan vergilerin teminata bağlanarak ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın ithal edilmesi ve üretim sonucunda elde edilen eşyanın ihraç edilmesini müteakip alınan teminatın iade edilmesidir. Şartlı muafiyet sistemin kapsamında yapılan işlemlerde D1 muafiyet kodu kullanılır. Gümrük beyannamelerinde kullanılan D1A muafiyet kodu, dahilde işleme rejimi kapsamında yapılan ithalat/ihracat olduğu ve ithalat vergilerinin teminata bağlandığı anlamına gelmektedir. DİR'in uygulama alanı en geniş olan alt başlığıdır.



**Kaynak:** Şartlı muafiyet sistemi tanımı baz alınarak hazırlanmıştır

Şartlı muafiyet sistemi, ihraç edilecek eşyada kullanılan hammadde ve ara malının ithal edilebileceği gibi, yurt içinde serbest dolaşımda bulunan eşyanın da ihraç edilecek eşyada kullanılmasına imkan sağlamaktadır. Bu uygulamaya eşdeğer eşya kullanımı denir. Eşdeğer Eşya Kullanımı; DİR kapsamında yapılması öngörülen hammadde ithalatından önce, serbest dolaşımda bulunan hammaddenin üretime sokulması ve ihraç edilmesinin ardından, ihracatı yapılan hammadde miktarı kadar ithalat yapılmasına izin veren, ithalat esnasında ödenecek vergilerin teminata bağlanmasını ve ihracatın akabinde yatırılan teminatın iade edildiği sistemdir. DİİB kapsamında işlem görmüş ürünün elde edilmesini takiben, ithal eşyasının yerine eşdeğer eşya olarak, asgari 8 (sekiz)'li bazda gümrük tarife istatistik pozisyonu (GTİP), ticari kalite ve teknik özellikleri itibarıyla aynı kalite ve nitelikleri taşıyan serbest dolaşımdaki eşya kullanılabilir. Ancak, eşdeğer eşya olarak kullanılan tarım ürünlerinin ithal eşyası ile ticari kalite, teknik özellik ve niteliği itibarıyla aynı olduğuna yönelik tespit, münhasıran 12 (on iki)'li bazda gümrük tarife istatistik pozisyonuna göre yapılır. Eşdeğer eşya sistemi kapsamında yapılan işlemlerde ise D1B muafiyet kodu kullanılır. Eşdeğer eşya kullanımı çerçevesinde, belge kapsamında önceden ihracat işleminden sonra ithalat yapılabileceği gibi, ithal eşyası ile serbest dolaşımdaki eşya birlikte de kullanılabilir.

Şartlı Muafiyet Sistemi kapsamında izin verilen bir diğer uygulama da yurt içi alımlardır. Yurtiçi Alım ise; DİİB kapsamında ihracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan eşya ithal edilebileceği gibi, KDV Tecil-Terkin Sistemi kullanılarak yurt içinden de temin edilebilir. Belge kapsamında ihraç edilmek üzere yurt içinden temin edilen eşya, bu Tebliğin uygulanması bakımından ithal eşyası gibi değerlendirilir ve ihracatının da belge süresi içerisinde yapılması gerekir. Ancak, işlem görmüş ürünün ihracının gerçekleştiğinin belgelenmesi kaydıyla, süresi sona erse dahi DİİB kapsamında T.C. Şeker Kurumunca tespit edilen şeker fabrikalarından belge süresinden sonra da yurt içi alım yapılabilir. Bu kapsamda, katma değer vergisinde tecil-terkin sistemine istinaden yurt içinden eşya alımından önce eşdeğer eşyadan elde edilen işlem görmüş ürünün ihracı halinde, buna tekabül eden eşya, belge süresi sonuna kadar yurt içinden temin edilebilir. Yurt içi alımlar ile ilgili düzenlenmeler 3065 sayılı KDV Kanunu maddeleri esas alınarak 2006/12 sayılı DİR Tebliğinin 7. Maddesi hükümlerine göre uygulanır.

Telafi edici Vergi: DİR şartlı muafiyet sistemi kapsamında sanayi ürünlerinin üretimlerinde kullanılacak hammadde, yardımcı madde, mamul, yarı mamul eşyasının üçüncü ülke menşeli



bir eşya olması ve DİR kapsamında ithal edildikten sonra üretim sürecini müteakip, ihracat ürünü olarak A.TR Dolaşım Belgesi veya Menşe İspat Belgeleri eşliğinde,

- AB üyesi ülkelere,
- Serbest Ticaret Anlaşması imzaladığımız ülkelere,
- Pan-Avrupa Menşe Kümülyasyonuna veya
- Pan-Avrupa-Akdeniz Menşe Kümülyasyonuna taraf olan ülkelere ihracat edilmesi halinde, ihracat ürününün bünyesine katılan üçüncü ülkeden ithal edilen eşya ile ilgili vergi, ihracat sırasında Telafi Edici Vergi olarak ödenir.<sup>8</sup>

Tercihli ticarettten yararlandırılacak ithalatlar için ATR Dolaşım Belgesi veya Menşe İspat Belgelerinin (EUR.1, EUR-MED, Fatura Beyanı) gümrüğe ibraz edilmemesi halinde ithalata konu ürün, hangi ülke menşeli olursa olsun, DİR açısından üçüncü ülke menşeli olarak kabul edilir.

Yatırılması gereken TEV hesaplamasında, ithalat beyannamesindeki CIF USD birim fiyatı, ihracat beyannamesi tarihindeki ithalat vergi oranı ve ihracat beyannamesi tescil tarihindeki Merkez Bankası Döviz Satış Kuru esas alınmaktadır. Belge kapsamında önceden ihracat işleminden sonra ithalat yapılması durumunda, TEV, önceden ihracata ilişkin gümrük beyannamesinin tescil tarihindeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Döviz Satış Kuru ve bu tarihte ithalat rejiminde belirtilen gümrük vergisi üzerinden hesaplanarak, önceden ihracata tekabül eden ithalatın yapılması esnasında ödenir.

İşlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan Telafi Edici Vergiye konu eşyanın tespitinde firma beyanı esas alınır. Aksine bir durumun tespiti halinde, zamanında ödenmeyen ya da eksik ödenen TEV, ödemenin yapılması gereken tarih itibarıyla 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre tahsil edilir.

Asıl İşlem Görmüş Ürün, İkincil İşlem Görmüş Ürün ve Fire Ayrımı: Asıl işlem görmüş ürün, DİR kapsamında elde edilmesi amaçlanan ürünü, asıl ürünü ifade eder. Örneğin; DİR kapsamında rulo çelik sac hammaddesi ithalatı yapılarak çelik evye ihracatının taahhüt edilmesi halindeki projede asıl işlem görmüş ürün çelik evyedir.

İkincil işlem görmüş ürün (İİGÜ) ise; işleme faaliyetleri sonucunda elde edilen asıl işlem görmüş ürün dışındaki ekonomik değeri olan ürünü ifade eder. Yukarı verilen örnekten yola çıkacak olursak, çelik evye üretimi esnasında ortaya çıkan ve tekrar eritilip üretime sokulması mümkün olan veya satıldığında kıymetli bir hurda değeri olan kırpıntılardır.

---

<sup>8</sup> Dahilde İşleme Rejimi Kapsamındaki Telafi Edici Vergi Uygulamalarına İlişkin Genelge (2008/2)

Fire ise, asıl işlem görmüş ürünün elde edilmesindeki işleme faaliyetleri sırasında özellikle kuruma, buharlaşma, sızma veya gaz kaçağı şeklinde yitirilen ve imha olan kısım ile ekonomik değeri olmayan atıkları ifade eder. Çelik evye üretiminde İİGÜ olarak değerlendirilen kırpıntılar dışında kalan, toz, atık olarak değerlendirilen, süpürülüp atılan atıklar firedir.

DİR kapsamında asıl işlem görmüş ürün dışında kalan firenin ihracatı ve herhangi bir gümrük rejimine tabi tutulması aranmaz. Fire oranları üretim sektörlerine göre Ekonomi Bakanlığı tarafından belirlenir.

Asıl işlem görmüş ürün dışında kalan ve bir ekonomik değeri olan İİGÜ'nün ise belge ihracat taahhüdünün kapatılmasından önce gümrük mevzuatı çerçevesinde ihracatı, gümrük idaresi gözetiminde imhası, gümrüğe terk edilmesi, çıkış hükmünde gümrüğe teslimi veya serbest dolaşıma giriş rejimi uygulanması hallerinden birinin gerçekleşmesi aranır.

Teminat: Şartlı Muafiyet Sistemi çerçevesinde DİİB kapsamında yapılacak ithalattan doğan vergi, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda belirtilen esaslar çerçevesinde teminata tabidir. Teminat; para, bankalar tarafından verilen teminat mektupları, hazine tahvil ve bonoları unsurlarından biri veya birkaçından oluşabilir.

Aşağıdaki şartlara haiz, belge/izin sahibi firmalar için indirimli teminat uygulanır. İndirimli teminat uygulaması çerçevesinde, firmaların DİİB kapsamında yapacakları ithalatta, bu ithalattan doğan verginin;

- Yetkilendirilmiş Yükümlü Sertifikası ve A sınıfı onaylanmış kişi statü belgesi sahibi firmalar için %1'i,
- B sınıfı onaylanmış kişi statü belgesi sahibi firmalar için %5'i,
- C sınıfı onaylanmış kişi statü belgesi sahibi firmalar için %10'u oranında teminat

yatırılmasına izin verilir. (07.10.2016 tarihli, 29850 sayılı Resmi Gazete yayımlanan Gümrük Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğin Geçici 9. Maddesine istinaden, 15.08.2017 tarihi itibarıyla A,B ve C sınıfı onaylanmış kişi statü belgelerinin kullanımı sona erecek, bu belgelerin yerini ise Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü alacaktır. Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü, gümrük yükümlülüklerini yerine getiren, kayıt sistemi düzenli ve izlenebilir olan, mali yeterlilik, emniyet ve güvenlik standartlarına sahip bulunan, kendi oto kontrolünü yapabilen güvenilir firmalara gümrük işlemlerinde birtakım kolaylık ve imtiyazlar tanıyan uluslararası bir statüdür. Serbest Bölgeler dâhil Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik,

en az üç yıldır faaliyette bulunan gerçek ve tüzel kişiler ile kamu kurum ve kuruluşları yetkilendirilmiş yükümlü olabilir.)

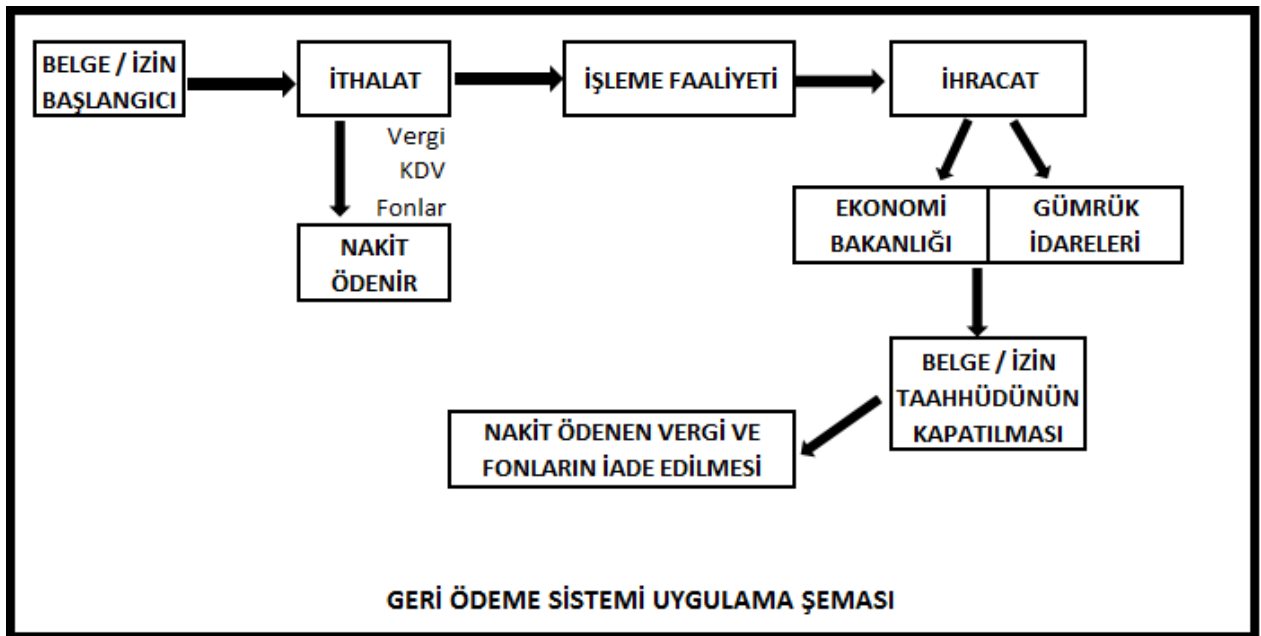
Onaylanmış kişi statü belgesi sahibi olmayan DTSS ile SDTŞ'nin;

- Fiili ihracatları, son 3 yıl içerisinde her bir yıl için 5 milyon dolar veya son 5 yıl içerisinde her bir yıl için 1 milyon doları geçen;

- Belge müracaat tarihinden önceki 4 yıl içerisinde düzenlenmiş, ihracat taahhüdü kapatılmış belge kapsamında toplam 1 milyon dolardan az olmamak kaydıyla ihracat gerçekleştiren ihracatçı ve imalatçı-ihracatçı firmaların gerçekleştirdikleri ihracat kadarı için %10'u oranında teminat yatırılması kaydıyla, gümrük idaresince ithalatın gerçekleştirilmesine izin verilir.

İndirimli Teminattan yararlanmayan ithalatlar için vergiler toplamı %20 fazlasıyla teminata bağlanır. İthalat vergilerinden biri olan anti-damping vergisi indirimli teminattan yararlandırılmaz.

*Geri Ödeme Sistemi*; ihraç edilecek eşyanın üretiminde kullanılan hammadde, yardımcı madde, ambalaj ve işletme malzemelerinin ithalatı sırasında doğan vergilerin nakit olarak ödenerek ithal edilmesi ve üretim sonucunda elde edilen eşyanın ihraç edilmesini müteakip nakit alınan vergilerin iade edilmesidir.



**Kaynak:** Geri Ödeme Sistemi tanımı baz alınarak hazırlanmıştır

Geri ödeme sistemin kapsamında yapılan işlemlerde ise D5 muafiyet kodu kullanılır. Gümrük beyannamelerinde kullanılan D5 muafiyet kodu, dahilde işleme rejimi kapsamında yapılan

ithalat/ihracat olduğu ve ithalat vergilerinin nakit olarak ödendiği anlamına gelmektedir. D5 muafiyet kodlu geri ödeme sistemi kapsamında yapılan ithalatlarda Ticaret Politikası Önlemleri uygulanır. Geri ödeme sisteminin bir diğer uygulaması ise D5A muafiyet kodlu uygulamasıdır. D5A muafiyet kodlu ithalatlarda Ticaret Politikası Önlemleri uygulanmaz, KDV ve ilave vergiler teminata bağlanır ve ihracatı müteakip iade alınır, ancak gümrük vergileri nakit ödenir fakat iade alınamaz. D5A muafiyet kodunun uygulama esasları Türkiye’de yerleşik imalatçı-ihracatçı firmalar açısından çok fazla kar sağlamadığından kullanım alanı çok yaygın değildir.

Dahilde İşleme Tedbirlerine Uyulmaması Halinde Uygulanan Cezalar: DİR kapsamında belge/izin tedbirlerine uyulmaması ve taahhütlerin yerine getirilmemesi halinde aşağıdaki maddelerde belirtilen şekillerde cezalar uygulanır:

- Şartlı muafiyet sistemi kapsamında ithal edilen ve Türkiye Gümrük Bölgesi dışına veya serbest bölgelere ihracatı gerçekleştirilmeyen eşyanın ithali esnasında alınmayan vergi,
- Belge veya İzin kapsamında izin verilen miktarın üzerinde ithalat yapılması halinde bu kısma tekabül eden ithalattan doğan vergi,
- Dahilde İşleme İzin Belgesinin iptal edilmesi veya resen kapatılması halinde belge kapsamında varsa gerçekleşen ithalata ait alınmayan vergi,
- Belge kapsamında ithal edilen eşyanın tamamı ihraç edilen işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılmış olsa dahi döviz kullanım oranının (otomotiv sektöründe düzenlenen belgeler için %65’i, deri ve deri mamulleri ile çimento, cam, toprak ve seramik ürünleri sektöründe düzenlenen belgeler için %60’ı, tekstil ürünleri sektöründe düzenlenen belgeler için %65’i, konfeksiyon ve orman ürünleri sektöründe düzenlenen belgeler için %70’i, bunun dışında kalan sektörler için %80’i, ikincil işlem görmüş tarım ürünü taahhüdü içeren belgeler için %100’ü) geçmesi halinde bu oranı aşan kısma tekabül eden ithalatla ilgili alınmayan vergi,
- Belge kapsamında ihraç edilen mamul bünyesinde kullanılmadığı tespit edilen ithal eşyaya tekabül eden vergi,
- Belge/izin süre sonunu takip eden iki ay içinde rejimin gerektirdiği işlemlerin bitirilmemesi yeniden ihraç edilmemesi veya gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulmaması halinde bu eşyanın DİİB veya Dİİ sahibi kişilerin veya yan sanayicisinin işlem görmüş ürün veya ithal edildiği şekliyle stoklarında;
  - a) Bulunmadığının tespiti halinde gümrüklenmiş değerinin 2 katı,

b) Bulunduğunun tespiti halinde ise gümrük vergilerinin 2 katı para cezası,<sup>9</sup>

veya bu para cezasının ödeme süresi içinde eşyanın gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulması halinde eşyanın gümrük vergileri tutarında para cezası, 4458 sayılı Gümrük Kanunu ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uyarınca tahsil edilir.

Vergileri ve cezaları ödenen eşyanın serbest dolaşıma giriş rejimine tabi tutulmasının talep edilmesi halinde, ticaret politikası önlemlerinin uygulanması ve eşyanın ithali için öngörülen dış ticarete teknik düzenlemeler ve standardizasyon mevzuatı dahil diğer işlemlerin tamamlanması şartı aranır. Aksi takdirde, bu eşyanın serbest dolaşıma giriş rejimi dışındaki gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulması gerekir.

## **6. Dahilde İşleme Rejiminin Türkiye Dış Ticaretine Etkileri**

### **a. İthalata etkileri**

Türkiye ihracatının muazzam bir kısmını DİR kapsamında Türkiye'ye geçici olarak ithal edilip belirli bir işleme faaliyetinden sonra ihraç edilen ürünler oluşturmaktadır. DİR her ne kadar ihracatı teşvik belgesi olsa da ithalatı kolaylaştırması nedeniyle ithalata bağımlılığı artırdığı da söylenebilir. Bu bağlamda çalışmanın bu bölümünde, DİR'in Türkiye ithalat ve ihracatındaki yeri, uygulama alanı ve Türkiye dış ticaretine etkileri ele alınacaktır.

Türkiye'nin ithalat yapısı yıllar itibariyle incelendiğinde, ara malı ithalatının diğer mal gruplarına oranla her zaman daha yüksek seyrettiği görülmektedir. Burada ki hassas konu, dış ticaret açığının artmasının tek nedeninin DİR olarak görülmesidir. Öte yandan rejim ihracata ve ihracatçıya destek sağlarken, ithalatın artmasında da önemli rol oynamaktadır.<sup>10</sup>

Dış ticaret işlemleri ile bağlantılı çok sayıda mali yükümlülük bulunmaktadır. Yükümlülüğün konusu itibariyle sadece Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu dış ticaret işlemleri ile birebir bağlantılıdır. İthalat ve ihracat yapılması durumunda alınan vergilerdir. Ancak; mal alım satımının konusunu ilgilendiren KDV, belirli ürünler için alınan ÖTV, yerli üreticiyi ve ekonomiyi korumak adına belirli ürünlere getirilen Anti-Damping vergisi gibi vergi ve diğer fonlar da dış ticaret işlemleri ile dolaylı yoldan bağlantılıdır. Dolaylı da olsa ithalat işlemlerinin konusuna ve ithalatın yapıldığı ülkelere göre bu vergiler tahsil edilmektedir. Başlıca ithalat vergileri:

Gümrük Vergisi: Dış ticaret yapan iki veya daha fazla ülke arasında ve hizmetlerin ülkeye girişlerinde o ülke ekonomisinin aldığı vergidir. Bir ülke başka ülkeye ihracat yaptığında karşı

<sup>9</sup> 4458 sayılı Gümrük Kanunu, Madde 238

<sup>10</sup> Ashihan, Kocaefe Cebeci, Mutlu Yılmaz, **Dahilde İşleme Rejimi ve Türk Dış Ticareti Üzerine Etkilerinin Analizi (1996-2011)**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Elazığ, 2013, Cilt: 23, Sayı: 2, Sayfa: 206

ülke malın ülkeye girişinde gümrük vergisi adında belli oranlarda ve mal çeşidine göre çeşitlenmiş para alır. Gümrük vergisi uygulamasının faydaları ve sakıncaları vardır. Yapılması gereken ülke ve dünya şartlarına göre ne iç piyasayı tembelleştirici, ne de iç piyasayı dış piyasanın ezmesine müsaade edici olmayan bir politika ile gümrük vergilerinin ayarlanmasıdır. Dünya piyasasında rekabet artırıcı ve iç piyasayı güçlendirici düzenli ve devamlı politikaların uygulanmasında gümrük vergileri önemli bir araçtır.

**Katma Değer Vergisi (KDV):** KDV Kanunu gereğince KDV mükellefiyeti yurt içinde ve ithalatta olmak üzere ikiye ayrılır. Yurt içinde alınan KDV vergi dairelerince tahsil edilirken, ithalat esnasında alınan KDV gümrük idareleri tarafından tahsil edilir. <sup>11</sup>

**Özel Tüketim Vergisi (ÖTV):** 4760 sayılı ÖTV Kanunu ekinde belirtilen ve ağırlığı alkollü ürünler, gazlar ve petrol türevlerinden oluşan eşya listesinde yazılı olan eşyalar için yine aynı listede belirtilen tutar veya oranlarda alınan vergidir. ÖTV uygulama esasları Vergi Usul Kanunu ile belirlenirken, ithalatta alınacak olan ÖTV'nin yükümlülüğü ve uygulama esasları 4458 sayılı Gümrük Kanunu ile belirlenir.

**Anti-Damping Vergisi:** Damping; bir malın normal değerinden (ihracatçı veya menşe ülkedeki iç piyasa satış fiyatından) daha düşük bir fiyatla ihraç edilmesine denir. İthalatçı ülkelerde bu dampingli eşyaların yoğun ithalatından zarar gören yerli üreticiler, söz konusu ithalata karşı önlem alınması için Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü'ne başvuruda bulunurlar. İhracat Genel Müdürlüğü söz konusu dampingden zarar gördüğünü beyan eden üreticilerin başvurularını inceler ve söz konusu başvuruları İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu'na sunar ve damping soruşturması açılır. Soruşturmanın sonucunda dampingin ülke ekonomisine ve yerli üreticiye zarar verildiğinin tespit edilmesi durumunda dampinge konu eşyaya, ülkeye hatta firmaya önlem uygulanabilir. Alınan bu önlem Anti-Damping Vergisidir. Dampinge konu ülkelerden yapılacak ithalatlarda ödenmesi gereken anti-damping vergisi her bir eşya, ülke veya firma için belirlenmiş oranlarda eşyanın CIF kıymeti üzerinden alınır.

**Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (KKDF):** Vadeli ithalatlarda ithalata konu eşyanın fatura kıymeti üzerinden %6 oranında bankaya ödenen ve geri alınmayan fondur.

**Ek Mali Yükümlülük:** Yerli üreticiye zarar verdiği tespit edilen eşyaların ithalat miktarı üzerinden yerli üreticiyi korumak adına ülke ayrımı gözetmeksizin alınan ek ödemedir. Anti-dampingden farkı ülke ayrımı olmaksızın belirli bir eşya grubuna uygulanması ve üreticiden bir şikayet gelmeksizin Bakanlar Kurulunca alınan kararla uygulamaya konulmasıdır.

---

<sup>11</sup> Ufuk, Selen, **Gümrük İşlemleri ve Vergilendirilmesi**, Ekin, 2014, s.138

Toplu Konut Fonu (TKF): Özellikle ithalatını kısıtlanması amaçlanan eşyalara konulan bir fon türüdür. TKF uygulanan eşyanın fiyatı yükseleceğinden ithalatı da kar sağlamayacak ve böylece kısıtlanmış olacaktır.

İlave Gümrük Vergisi: Dış ticaret dengesini korumak, yerli üreticiyi korumak, ithalata kısıtlama getirmek amacıyla belirli dönemlerde Bakanlar Kurulu belirli eşyalarda ilave gümrük vergisi tahsil etmektedir. Sadece Gümrük Birliği ve Serbest Ticaret Anlaşması yapılan ülkelerden gelen ithalatlara uygulanmaz.

Bahsi geçen tüm bu ithalat vergileri eşyanın serbest dolaşıma girmesi halinde vergi veya fonun uygulama esaslarına göre gümrük idareleri saymanlık müdürlüklerine veya bankalara nakit olarak ödenmektedir. Üretim konusu itibariyle hammadde ihtiyacı ithalata dayanan yerli üreticiler için bu vergi ve fonlar maliyeti yükseltmekte, istihdamı azaltmakta ve rekabeti zorlaştırmaktadır.

Dahilde işleme rejimi kapsamında ithalat yapılması halinde ise tüm bu vergi ve fonların teminata bağlanması nedeniyle ithalatçı firma buradan elde ettiği geliri yeni bir sermaye ve girişim olarak, yeni bir istihdam kaynağı olarak, ihracat pazarlarına açılma çalışmalarını desteklemek amaçlarıyla kullanabilir. DİR'in amaçlarından biri olan rekabeti güçlendirme unsurunun tam manasını burada daha net anlayabiliriz.

DİR kullanıcı firmalar açısından bakıldığında; ithalat vergilerinin teminata bağlanması ve DİR kapsamında ithal edilen hammaddenin ihracatını müteakip yatırılan teminatın iadesi ile kar sağladığı görülmektedir. Ancak bahsi geçen gümrük vergileri devletler için bir gelir ve fon kaynağıdır. Devletler açısından bakıldığında ise; DİR kapsamında yapılan ithalatın, vergi ve fonlardan muaf tutulması nedeni ile kamu gelirlerinde kayba yol açtığı düşünülmektedir. Artan ithalat hacmi ve DİR kapsamında yapılan dış ticaret hacmine bakılarak önemli miktarlarda vergi kaybının yaşandığı öne sürülmektedir.

Ancak; DİR kapsamında olmayan kati ihracatlarda KDV iadesinin olduğu, DİR kapsamında yapılan ihracatlarda ise KDV iadesinin olmadığı da göz önünde bulundurulduğunda Katma Değer Vergisi açısından kamu gelirlerinde DİR kullanımının kayba neden olmadığı söylenebilir.

Aynı zamanda devletler dış ticaret dengesinin korunması, yerli üreticinin ihracata yönelmesi ve ihracatçıların uluslararası platformda ülkelerini kaliteli ve sürdürülebilir ticaret ile temsil edebilmeleri adına uygulamaya koydukları teşvikler için bir takım gelirlerinden feragat etmek zorundadır. Bu da teşvik uygulamalarının en önemli parçasıdır.

Ekonomilerin kalkınmasının ve dış ticaret açığının kapatılarak, dış ticaret dengesinin korunmasının en önemli adımının ihracat olduğunu vurgulamıştık. İhracatçı firmaların uluslararası pazarda söz sahibi olabilmeleri ve güçlü bir rekabet politikası izlemeleri, maliyetlerini düşürerek kaliteyi ucuza temin etmelerini gerektirmektedir.

Yurtiçinde yeterli kalitede hammaddeyi bulan imalatçılar bu kaliteyi iç piyasa fiyatlarından satın aldıklarında ya istihdam açısından ya da uluslararası pazarlara açılma stratejisi açısından küçülmeye gitmektedir. İç piyasaya oranla daha ucuz olan hammaddenin ithal edilmesi aşamasında oluşacak gümrük vergileri ve ticaret politikası önlemlerinin de muafiyet kapsamında olduğu düşünüldüğünde imalatçılar için hammadde ve ara malı temininde DİR kullanımının avantajlı olduğunu tekrar vurgulamak isabetli olacaktır.

**Tablo 1. Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında Gerçekleştirilen İthalatın Toplam İthalat İçerisindeki Yerinin İncelenmesi**

Yıllar	Yıllık Bazda Toplam İthalat (\$)	Yıllık Bazda DİR Kapsamında İthalat (\$)	DİR Kapsamında Yapılan İthalatın Toplam İthalat İçindeki Payı (%)
2010	185.544.331.852	26.267.901.711	14,16
2011	240.841.676.274	31.144.945.730	12,93
2012	236.545.140.909	31.891.818.908	13,48
2013	251.661.250.110	32.227.410.838	12,81
2014	242.177.117.073	32.623.872.495	13,47
2015	207.234.358.616	26.255.849.332	12,67
Toplam	1.364.003.874.834	173.413.395.047	13,15

**Kaynak:** Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı Bilgi Dağıtım ve İletişim Daire Başkanlığı; 11.11.2016 tarihli 27964695-622.03-E.28281 sayılı bilgi talebi cevabı

2010-2015 yılları arasındaki ithalat verilerine bakıldığında DİR kapsamında gerçekleştirilen ithalatın, toplam gerçekleştirilen ithalat içinde ortalama %13,15 oranında bir paya sahip olduğu görülmektedir.



**Tablo 2. Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında Gerçekleştirilen İthalat İçinde Şartlı Muafiyet ve Geri Ödeme Sisteminin İncelenmesi**

Yıllar	Yıllık Bazda DİR Kapsamında Gerçekleşen İthalat (\$)	DİR Şartlı Muafiyet Sistemi Kapsamında Gerçekleşen İthalat (\$)	DİR Geri Ödeme Sistemi Kapsamında Gerçekleşen İthalat (\$)
2010	26.267.901.711	25.146.674.165	1.121.227.546
2011	31.144.945.730	29.969.070.839	1.175.874.891
2012	31.891.818.908	30.766.634.375	1.125.184.533
2013	32.227.410.838	31.390.618.678	836.792.160
2014	31.623.872.495	30.681.992.197	941.880.298
2015	26.255.849.332	25.458.404.793	797.444.539

**Kaynak:** Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı Bilgi Dağıtım ve İletişim Daire Başkanlığı; 11.11.2016 tarihli 27964695-622.03-E.28281 sayılı bilgi talebi cevabı

Tablo.2’de görüleceği üzere 2010-2015 yılları arasında DİR kapsamında gerçekleşen toplam ithalatın %96,66’sı şartlı muafiyet sistemi kapsamında, %3,34’ü ise geri ödeme sistemi kapsamında yapılmıştır. Şartlı muafiyet sisteminde, ihraç edilecek eşya bünyesinde kullanılacak hammadde ve aramalı ithalatında doğan vergi ve fonların teminata bağlanmasının, üretici firmalara büyük kolaylıklar sağladığı burada net görülmektedir. İthalat vergilerinin ithalat esnasında nakit ödenmesi koşuluna bağlı olan geri ödeme sistemi ise bu nakit ödemeden kaynaklı olarak bir kar sağlamaması nedeni ile toplam DİR kapsamında yapılan ithalatın %3,34 gibi küçük bir payına sahiptir.

#### **b. İhracata etkileri**

Gerek ülkemizde gerekse dünya ülkelerinde ihracatın teşvik edilmesi 100 yılı aşkın süredir uygulanan bir yöntemdir. Ülkelerin kalkınmasının, ekonomilerin büyümesinin ilk ve en önemli şartının ihracat olması nedeni ile devletlerin ihracatı teşvik ve ihracatçıya destek politikalarını artırmalarını gerektirmektedir.

Ülkeler, diğer ülkeler ile uluslararası pazarlarda rekabet ortamına uyum sağlamaları ve rekabetçi politika izleyebilmeleri için ihracatçıları desteklemektedir. Rekabet, aynı işi yapan kimseler ya da kuruluşlar arasındaki daha iyiye ulaşma, daha iyi sonuç alma yarışması olarak tanımlanabilir. İhracatçıların uluslararası piyasalarda rekabet gücünü artırabilmelerinin ilk ve en önemli şartı rakip firmalarına nazaran daha kaliteli olanı daha ucuza satmaktır. İhraç ürünü için gerekli olan hammadde ve ara malını ithal eden firmaların, ithalat vergi ve fonlarını

ihracat eşyasının maliyetine eklemesi gerekmektedir. Bu durumda eşyanın kalitesi ne olursa olsun maliyeti yüksek olacağından fiyatı da yüksek olacaktır. Öte yandan ihraç ürünü için gerekli olan hammadde ve ara malı ithalatını muafiyet kapsamında yapmak üzere DİR kullanan firmaların en büyük gider kalemi olan ithalat vergileri ve fonlarını teminat olarak yatırması ve ihracatın akabinde yatırmış oldukları teminatı iade almaları üretim maliyetini düşürecektir. Üretim maliyetlerinin düşürülmesi ile ihraç edilecek eşyanın fiyatı da rekabetini güçlendirecek ölçüde düşürülecektir. Ülkelerin dünya piyasasında güçlü rekabetçi politika ile ayakta kalabilmeleri için gerekli olan en önemli destek bu nedenle ihracat teşviğidir.

DİR'in ithalatın ucuz ve kolay yapılmasını sağlaması ile üretimde ithalata bağımlılığı artırdığı iddia edilmektedir. DİR kullanımı ile ihraç ürünleri bünyesinde kullanılan yerli girdinin azaldığı, ithal hammaddenin ise arttığı vurgulanmaktadır. Ancak diğer taraftan Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü'ne göre ekonominin ithalata olan bağımlılığını artırmanın aksine, ihracatı teşvik ederek ülkeye döviz ve katma değer kazandırmaktadır.

DİR kapsamında Döviz Kullanım Oranı uygulaması da ihracatta ithalata olan bağımlılığı sınırlandırmak ve yerli ekonomiyi canlı tutmak amacı ile getirilmiştir. Döviz kullanım oranı; dahilde işleme izin belgesi/dahilde işleme izni kapsamındaki CIF ithal (yurt içi alımlar hariç) tutarının FOB ihraç tutarına (ikincil işlem görmüş ürünün serbest dolaşıma giriş rejimi hükümlerine göre ithalatının yapılması halinde bu ürünün gümrük kıymeti dahil) olan yüzde oranını ifade eder. Belge kapsamında ithal edilen eşyanın tamamı ihraç edilen işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılmış olsa dahi döviz kullanım oranı; otomotiv sektöründe düzenlenen belgeler için %65'i, deri ve deri mamulleri ile çimento, cam, toprak ve seramik ürünleri sektöründe düzenlenen belgeler için %60'ı, tekstil ürünleri sektöründe düzenlenen belgeler için %65'i, konfeksiyon ve orman ürünleri sektöründe düzenlenen belgeler için %70'i, bunun dışında kalan sektörler için %80'i (ikincil işlem görmüş tarım ürünü taahhüdü içeren belgeler için %100'ü) geçemez.

Her sektör için belirlenmiş olan DKO, ihraç ürün bünyesinde kullanılacak ara malı ve hammadde ithalatının yapılabileceği azami döviz değerini belirtmektedir. Bu nedenle DİR kapsamında ihracatı yapılacak eşya için yurtiçinden hammadde ve ara malı kullanılması halinde, iç piyasadan alınan bu üretim malzemelerinin fatura kıymetleri DKO hesaplamasına dahil edilmez. İç piyasanın canlı tutulması amacıyla (belge/izinde öngörülen miktarı ve değeri aşmamak şartıyla) belge/izin kapsamında iç piyasadan alınacak eşya değerine bir üst sınır getirilmemiştir.

**Tablo 3. Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında Gerçekleştirilen İhracatın Toplam İhracat İçerisindeki Yerinin İncelenmesi**

Yıllar	Yıllık Bazda Toplam İhracat (\$)	Yıllık Bazda DİR Kapsamında İhracat (\$)	DİR Kapsamında Yapılan İthalatın Toplam İthalat İçindeki Payı (%)
2010	113.883.219.184	53.720.081.596	47,17%
2011	134.906.868.830	64.195.926.901	47,59%
2012	152.461.736.556	65.267.490.613	42,81%
2013	151.802.637.087	68.075.496.922	44,84%
2014	157.610.157.690	68.543.058.933	43,49%
2015	143.838.871.428	58.807.121.695	40,88%

**Kaynak:** Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı Bilgi Dağıtım ve İletişim Daire Başkanlığı; 11.11.2016 tarihli 27964695-622.03-E.28281 sayılı bilgi talebi cevabı

5 yıllık verilerin ortalaması alındığında dahilde işleme rejimi çerçevesinde yapılan ihracatın toplam ihracat içindeki payının %44,31 olduğu görülmektedir. İhracatımız içindeki payı dikkate alındığında DİR'in Türkiye ekonomisi içindeki önemi anlaşılmaktadır.

**Tablo 4. Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında Gerçekleştirilen İhracat İçinde Şartlı Muafiyet ve Geri Ödeme Sisteminin İncelenmesi**

Yıllar	Yıllık Bazda DİR Kapsamında İhracat (\$)	DİR Şartlı Muafiyet Sistemi Kapsamında Gerçekleşen İhracat (\$)	DİR Geri Ödeme Sistemi Kapsamında Gerçekleşen İhracat (\$)
2010	53.720.081.596	52.441.279.446	1.278.802.150
2011	64.195.926.901	62.788.251.180	1.407.675.721
2012	65.267.490.613	63.680.489.189	1.587.001.424
2013	68.075.496.922	66.736.786.955	1.338.709.967
2014	68.543.058.933	67.080.436.889	1.462.622.044
2015	58.807.121.695	57.496.595.803	1.310.525.892

**Kaynak:** Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı Bilgi Dağıtım ve İletişim Daire Başkanlığı; 11.11.2016 tarihli 27964695-622.03-E.28281 sayılı bilgi talebi cevabı

Tablo.5'de görüleceği üzere 2010-2015 yılları arasında DİR kapsamında gerçekleşen toplam ihracatın %97,79'u şartlı muafiyet sistemi kapsamında, %2,21'i ise geri ödeme sistemi kapsamında yapılmıştır.

Türkiye ihracatının neredeyse %50'sinin DİR kapsamında yapıldığı düşünüldüğünde, DİR'in ihracatçı firmalara uluslararası pazarda rekabet gücünün artmasında büyük bir etken olduğu bir kez daha görülebilmektedir. Aynı zamanda ithalat vergi ve fonlarında sağladığı muafiyet sayesinde imalat kalitesinin yükseltilmesi, hammadde ve aramalı çeşitliliğinin artırılması neticesinde ihraç ürünlerinin de çeşitlendirilebilmesi avantajları da Türkiye ihracatçılarının dünya piyasalarında yer bulmasına etkindir.

### **Sonuç ve Değerlendirme**

İhracata dayalı ekonomik büyüme politikası, tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de önemli büyüme stratejilerinin başında gelir. İhracata dayalı ekonomik büyüme politikası uygulamasının başarılı olması için stratejinin temelinde ihracatı destekleyici teşvikler yer almaktadır.

İhracatın artması, ihracatçı firmaların dünya piyasalarında yer bulmasına, üstün rekabet gücü ile dünya pazarlarındaki yerini korumasına bağlıdır. Her ülkenin ihracattaki hedefi de dünya pazarlarındaki en büyük paya sahip olmaktır. Uluslararası pazarlarda bu paya sahip olmak için, ihracatçı firmaların rekabet gücüne ihtiyaçları vardır ve bu da girdi maliyetlerinin düşürülerek diğer ülkeler nezdinde avantajlı konumda olmaya bağlıdır.

Dahilde işleme rejimi (DİR), Türkiye'nin ihracata dayalı ekonomik büyüme politikası çerçevesinde, yerli üreticilerine dünya piyasalarından ucuz hammadde ve ara malını ithalat vergi ve fonlarından muafiyet uygulaması kapsamında satın alarak, ihraç pazarlarında rekabet üstünlüğü, satış artışı, ürün çeşitlendirmesi gibi hususlarda destek sağlayan ekonomik etkili bir gümrük rejimidir.

İthalat vergi ve fonlarından muafiyet kapsamında yararlanılmasının iki farklı uygulaması vardır. Biri ihraç edilecek eşya bünyesinde kullanılmak suretiyle hammadde ve ara malı ithalatı sırasında doğan vergi ve fonların teminata bağlanması ve üretim sonucu ortaya çıkan işlem görmüş ürünün ihracatından sonra yatırılan teminatın iade edildiği şartlı muafiyet sistemidir. Diğeri ise ithalat esnasında doğan vergi fonların gümrük idarelerine nakit olarak yatırılması ve işlem görmüş ürünün ihracatının ardından nakit yatırılan vergilerin iade edildiği geri ödeme sistemidir. Muafiyet kapsamında sıkça uygulanan ve şartlı muafiyet sistemi uygulamasında değerlendirilen bir diğer uygulama ise yurt içi alımdır. DİR, ihraç edilecek işlem görmüş eşya bünyesinde kullanılacak hammadde ve ara malının yurt içinden KDV Tecil-Terkin sistemi çerçevesinde, KDV'den muaf tutularak alınmasına da izin vermektedir.

Yıllık toplam ihracatın yaklaşık %50'sinin DİR kapsamında gerçekleştiği göz önüne alındığında, diğer ihracat teşvikleri arasında DİR'in ne denli önemli olduğu ve geniş uygulama alanı bulduğu açıktır.

DİR uygulamaları çerçevesinde dikkat edilmesi ve gözetilmesi gereken en önemli husus, yerli üreticinin bu uygulamadan zarar görmesini engellemek gerektiğidir. İhracatçıların yurtiçinde üretilen, yeterli kaliteye sahip olan ara malı veya hammaddeyi ithal etmesi, yerli üreticilerin ekonomik olarak etkilenmesine yol açmaktadır. Üretimi azalan yerli üretici istihdamı azaltma ve küçülme politikası izleyecek, maliyetlerini düşüremediği için bunu satışlarına yansıtamayacaktır. DİR kullanan firmalar ihracatta uluslararası rekabet gücü açısından güçlenirken bu durum yurtiçinde haksız rekabete dönüşmektedir.

DİR uygulamaları, iç piyasayı koruma ve canlı tutma amacıyla ticaret politikası önlemlerini etkin bir biçimde kullanmayı gerektirmektedir. Aynı zamanda DİR kapsamında ithal edilen hammadde ve ara malının belge/izin süresi içerisinde ihraç edildiğinin tam ve eksiksiz kontrolü yapılmalıdır. DİR uygulamalarının kötüye kullanılması ve DİR kapsamında ithal edilen eşyanın iç piyasada değiştirilerek yerine ikinci kalite eşyanın ihraç edilmesi hem yerli üreticiyi mağdur etmekte hem de devletin vergi kaybına ve kaçakçılık fiilinin işlenmiş olmasına neden olmaktadır.

Bu durumun önüne geçilmesi, DİR uygulamalarının kullanıcı firmalara sağladığı yararların yanında, yerli üreticiye ve ekonomiye zarar vermemesi ve dış ticaret açığına neden olmaması, ihracatta ithalata bağımlılığı getirmemesi için DİR kullanımına kısıtlama getirilmesi gerekmektedir. AB'de DİR kullanımını %5 oranında seyredirken, Türkiye'de yaklaşık %70 oranında kullanılmaktadır.

Türkiye'de DİR kullanabilmek için kapasite raporuna sahip bir imalatçı olma şartını yerine getirmek yeterli sayılmaktadır ve neredeyse tüm üretim sektörlerinde DİR uygulanabilmektedir. DİR kullanımının tüm sektörlerle değil, sadece arz yetersizliği olan yahut Türkiye'de üretilmesi mümkün olmayan hammadde ve ara malı kullanımının gerekliliği olduğu sektörlerle minimize edilmesi gerekmektedir.

Mevcut sistemde, kanun yapıcı ve uygulayıcı kurumlar birbirinden ayrı ve bağımsız olduğundan, uygulamada ve denetimde aksaklıklar yaşanmaktadır. DİR uygulamalarında var olan ancak ayrı iki kurum olarak yer bulan Ekonomi Bakanlığı ile Gümrük ve Ticaret Bakanlığının DİR çerçevesinde tek çatı altında birleşmesi gerekmektedir. Böylelikle dahilde

işleme rejiminin bir ekonomik etkili gümrük rejimi mi yoksa bir ihracatı teşvik sistemi mi olduğu, mevzuatta daha kesin olarak belirtilebilecektir.

Yapılan tüm değerlendirmeler bağlamında; DİR'in Türkiye ihracatçılarına ucuz ve kaliteli girdi sağlayarak ve maliyetlerini minimize ederek uluslararası pazarda geniş bir pay bulabilme imkanı sağladığı söylenebilir. Yerli üreticinin ve ekonominin olumsuz etkilenmemesi adına alınması gereken tedbirler de sağlandığında, rejimin sağlıklı bir şekilde uygulanması ve ihracata dayalı ekonomik büyüme politikası stratejisinin amacına ulaşması da mümkün olacaktır.

Bu çalışmada DİR'in uygulama esasları ve Türkiye dış ticaretine etkileri incelenmiştir. İncelemede kullanılan rakamsal veriler 2010-2015 yılları arasında toplam ithalat-ihracat verileri ve DİR kapsamında gerçekleşen ithalat-ihracat verileri olarak kullanılmıştır. DİR uygulamaları içinde kullanılan rakamsal verilerde DİİB ve Dİİ ayrımı yapılmamasının nedeni ise; DİİB verilerine ulaşılmasının yanı sıra sağlıklı bir şekilde Dİİ verilerine ulaşılabilmesidir. Bu nedenle hatalı veya sağlıksız bir aktarımın yapılmaması adına, toplam DİR verileri kullanılmıştır.

## Kaynakça

Bağrıaçık, Atila; *Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri*, Bilim Teknik, İstanbul, 2004, s.168.

Dahilde İşleme Rejimi Kapsamındaki Telafi Edici Vergi Uygulamalarına İlişkin Genelge (2008/2)

Devlet Planlama Teşkilatı, *Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Yayın No. DPT: 2681, 2004, s.2.

Gümrük Kanunu, 4458

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Risk Yönetimi ve Kontrol Genel Müdürlüğü, 28.04.2016 tarihli 7342105-106.05-00015617966 sayılı yazısı

<http://www.ekodialog.com/makaleler/kobiler>

<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home>

<http://www.ggm.gtb.gov.tr>

İnanç, Çetin; *Dış Ticaret Mevzuatımızda Geçici Muaflık, Geçici Kabul ve Dahilde İşleme Rejimlerinin Türkiye'deki Uygulamaları ile AB Mukayesesi*, İstanbul, 1997, s.42.

Kocaefe Cebeci, Aslıhan, Yılmaz, Mutlu; *Dahilde İşleme Rejimi ve Türk Dış Ticareti Üzerine Etkilerinin Analizi (1996-2011)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Elazığ, 2013, Cilt: 23, Sayı: 2, Sayfa: 206

Melemen, Mehmet; *Uygulamalı Uluslararası Ticaret İşlemleri*, Türkmen Ktabevi, İstanbul, 2016, s.569

Özkan, Ömer, Ercan, Tayfun; *Sorular ve Cevaplar Işığında Gümrük Para Cezaları*, Adalet Yayınları, Ankara, 2016

Resmi Gazete Tarihi: 02.03.2000, Resmi Gazete Sayısı: 23981, Gümrük Antrepoları Açılması ve İşletilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

Resmi Gazete Tarihi: 02.11.1984, Resmi Gazete Sayısı: 18563, 3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu

Resmi Gazete Tarihi: 05.12.2008, Resmi Gazete Sayısı: 27075, İhracat, Transit Ticaret, İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetlerde Vergi, Resim ve Harç İstisnası Hakkında Tebliğ (İhracat: 2008/6)

Resmi Gazete Tarihi: 20.12.2016, Resmi Gazete Sayısı: 26382, Dahilde İşleme Rejimi Tebliği (İhracat: 2006/12)

Selen, Ufuk; *Gümrük İşlemleri ve Vergilendirilmesi*, Ekin Yayınevi, 2014, s.85

Uysal, Taylan; *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Devlet Yardımları*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No: 187, İstanbul, 2005, s.89.

Yavuz, Eylem, Maç, Mehmet; Dahilde İşleme İzin Belgesi,  
[http://www.vergi.tc/makaleDetay/MehmetMac/DAHILDE-ISLEME-IZIN-  
BELGESI/86a536c8-0f77-4ab2-aa3d-eab672ad8d13](http://www.vergi.tc/makaleDetay/MehmetMac/DAHILDE-ISLEME-IZIN-BELGESI/86a536c8-0f77-4ab2-aa3d-eab672ad8d13)